

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет журналістики, реклами та видавничої справи
Кафедра періодичної преси та медіаредагування

Силабус курсу

Соціальні ексклюзії та інклюзії

Обсяг	3 кредити 90 год.
Семестр, рік навчання	7-й семестр 4-й рік навчання
Дні, час, місце	Французький бульвар 22-24, за розкладом;; он-лайн на платформі Zoom
Викладач (-і)	К. соціол. н, доц. Мосійчук Тамара Євгеніївна
Контактний телефон	0 97 2183627
E-mail	t.mosiichuk13.07@onu.edu.ua
Робоче місце	Кафедра періодичної преси та медіаредагування
Консультації	Онлайн-консультації на платформі Zoom. Очні консультації: Французький бульвар 22-24, щотижнево за розкладом.
Комунікація	Здійснюється через очні зустрічі, месенджери та електронну пошту

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Предмет вивчення дисципліни	Накопичення у здобувачів відповідних базових знань про основні поняття і категорії, що описують соціальне явище виключення/включення індивідів чи груп населення із звичних умов життєдіяльності, соціальних зв'язків та способу життя. Зміна життєдіяльності у соціально-демографічних групах населення за умов появи специфічних соціальних функцій індивіда, проблем в освіті, вихованні, соціалізації, соціального становлення, працевлаштування, участі у суспільному житті. В умовах загальних перетворень, стану ризиків та соціальної невизначеності у українському суспільстві особливо важливими стають інтеграційні та адаптивні проблеми у новому соціумі, постають завдання дослідження та вивчення нових умов економічного, професійного, культурного, етнокультурного, релігійного, політичного життя, соціальної самоідентифікації.
Місце дисципліни в	Дисципліна відноситься до вибіркового курсів.

освітній програмі:	
Мета курсу.	<i>Мета навчальної дисципліни:</i> формування у здобувачів теоретичних та практичних знань, які дозволяють зрозуміти сенс змін в сфері безпекового простору та навичок та умінь гідно і ефективно діяти в ситуаціях викликів і ризиків, що спричиняють явища соціального виключення індивідів та соціальних груп із системи соціальних зв'язків; формування соціологічного кута зору на феномен соціальної ексклюзії/інклюдії та соціальної політики держави; прищеплення основних цінностей безпекової культури у професійних комунікаціях.
Завдання дисципліни:	Завдання: - грамотно оперувати категоріями навчального курсу; аналізувати соціальні процеси, вивчати та розуміти спектр соціальних протиріч, які стосуються всіх категорій та вікових груп суспільства; - сформувати соціологічне бачення соціальної реальності на основі отриманих знань, умінь та навичок наукового аналізу сучасних концепцій ризику, що спонукатиме до наукового пізнання феномену соціальної ексклюзії/інклюдії, глибокого вивчення принципів суспільної безпеки; - опанувати методи збору інформації, програмні методи превенції та інтервенції для формування професійних навичок роботи на основі цінностей безпекової культури у суспільстві ризиків та соціальної невизначеності; - забезпечити здатність здійснювати дослідження основ та механізмів формування соціального виключення/включення у суспільстві з позицій макро- мезо- мікро- рівнів та висвітлювати й формувати можливі стратегії відновлювальних комунікацій у публічній сфері.
Компетентності	ЗК 01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях. ЗК 03. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК 04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 05. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Очікувані результати	ПР 01. Пояснювати свої виробничі дії та операції на основі отриманих знань ПР 03. Оцінювати свій чи чужий інформаційний продукт, інформаційну акцію, що організована й проведена самостійно або разом з колегами. ПР 04. Виконувати пошук, оброблення та аналіз інформації з різних джерел. ПР 08. Виокремлювати у виробничих ситуаціях факти, події, відомості, процеси, про які бракує знань, і розкривати способи та джерела здобування тих знань.
-----------------------------	---

ОПИС КУРСУ

Форми методи навчання	і Курс буде викладений у формі лекцій (8 год.) та практичних (28 год.) занять, організації самостійної роботи здобувачів (54 год.). У процесі вивчення навчальної дисципліни використовуються як загальнонаукові так і спеціальні методи навчання: - словесні методи: лекція, дискусія, полеміка, бесіда; - наочні методи: презентація, ілюстрація, демонстрація; Методи виконання практичних завдань, спрямовані на формування теоретичних знань, практичних умінь і особистісних якостей: - реферування, конспектування, есе; виконання логічно обумовлених завдань; Активні методи: - «мозкова атака», рольові ігри, підготовка і здійснення виступів перед аудиторією, презентації досліджень. - Самостійна робота, з метою поглиблення знань та формування вмінь, включає роботу текстовим матеріалом, навчально-методичною літературою, статистичними даними, результатами соціологічних досліджень, оприлюднених на спеціальних сайтах в мережі Інтернет українськими та зарубіжними науковими Центрами; виконанням практичних завдань: складання тематичного тезайрусу, складання згідно нормативних правил реферату, написання есе та нарративу
------------------------------	---

	для висловлення власного кута зору та власних думок із залученням категоріального апарату соціології та соціології соціальної ексклюзії/інклюдії з метою пошуку доказових аргументів та фактів; підготовку презентацій.
Зміст навчальної дисципліни	Змістовий модуль 1. Проблемне поле предметного концепту «соціальна ексклюзія/інклюдія», «соціальна безпека». Тема 1. Об'єкт, предмет та завдання вивчення навчальної дисципліни. Об'єкт, предмет, завдання навчальної дисципліни. Міждисциплінарність навчального курсу та зв'язок іншими соціально поведінковими науками. Категоріальний апарат, що пояснює явище соціальної ексклюзії/інклюдії. Соціальна структура суспільства; безпека та порядок; безпека та її об'єкти; соціальна безпека та соціальні зміни. Категорії та поняття з соціології: макро- та мікро- рівень, соціальна система та структура (основні елементи), соціальна динаміка та статика, соціальні відносини й ін. Тема 2. Особливості суспільства як сукупності історично сформованих способів і форм взаємодії і об'єднань. Діяльність, відносини, поведінка, спілкування індивідів та їх груп. «Соціальне» як окрема реальність. Поняття про «суспільне» та «соціальне». Поняття «суспільство», «держава», «країна» як сукупності історично сформованих способів і форм взаємодії та об'єднання. Особливості дії соціальних законів, співіснування соціальних явищ, тенденцій розвитку, залежності між соціальними явищами. Дослідження соціальної структури суспільства: структурно-функціональний та системний підходи. Поняття про соціальну сферу, її роль, механізми, функції. Тема 3. Соціальна безпека та соціальний порядок суспільства. Безпека як норма та цінність суспільства. Соціальна безпека як стан захищеності інтересів особи, суспільства і держави від впливу загроз національної безпеки. Об'єкти соціальної безпеки на макро- та макрорівнях. Соціальна політика та значення елементів соціального захисту. Роль діагностики й моніторингу в системі критеріїв національної економічної

безпеки. Заходи щодо забезпечення необхідного рівня показників - індикаторів соціальної безпеки чи соціального порядку. Соціальні ексклюзії/інклюдії як процеси порушення соціального порядку.

Тема 4. Соціологія ризиків і невизначеності в сучасних нестабільних суспільствах

Соціологія ризику і невизначеності: сучасні концептуалізації. Ризик як соціальне явище в історичному та соціокультурному контекстах розвитку суспільства. Політична влада як джерело ризику. Ризики у нестабільних суспільствах у ракурсі парадигми складності. Глобальні ризики: системний характер та руйнівний потенціал. Соціальні ексклюзії/інклюдії як стани невизначеності в ситуаціях невизначеності та ризиків.

Змістовний модуль 2. Технології масмедійної діяльності у царині журналістики щодо розкриття процесів соціальної ексклюзії/інклюдії у суспільстві невизначеності та ризику.

Тема 5 . Дослідження ризиків в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри.

Визначення і вплив соціальних процесів і їх станів в українському суспільстві: застосування означень «кризові», «турбулентні», «нестабільні», «емерджентні», «конфліктні». Прояви станів нестабільності на всіх головних сферах і вимірах життя – міжнародній, економічній, політичній, соціоструктурній, демографічній, соціопсихологічній, культурній. Чинники соціальної напруженості: деформація соціальних зв'язків в українському суспільстві: глобальні ризики, регіональні ризики, галузеві ризики

Тема 6. Вплив дії негативної сторони ризику на продукування незахищених та соціально-вразливих категорій населення та деформацію соціальної структури суспільства.

Ризики соціальної напруженості в українських реаліях: осередки зростання та чинники стримування. Характер взаємозв'язку і взаємовпливу безпеки/небезпеки і її середовища у період воєнного стану суспільства. Дослідження деформації соціальних зв'язків в українському суспільстві. Причини депривації, яка за певних умов спричиняє соціальну напруженість, нестійкість масових настроїв і суспільної думки.

Тема 7. Відображення процесів соціальної ексклюзії/інклюдії в сучасних суспільствах.

Поняття та види ексклюзій. Французький та англосаксонський підходи. Н. Луман про на масштабний рівень продукування та

	поглиблення нерівностей метакод включення/виключення. М. Вольф про розгляд ексклюзії в описовому, аналітичному та нормативному аспектах. Класифікація від ексклюзії М. Вольфа, У.Бека й ін. Соціальні ексклюзії/інклюдії як форми інтеграції в суспільство: негативна інтеграція виключення та позитивна інтеграція включення; об'єктивні та суб'єктивні чинники ексклюзії; блокування соціальних ліфтів; ситуація та стан соціальної ексклюзії. Жертви (групи) ексклюзії.
	Тема 8. Висвітлення проблем соціальної ексклюзії в Україні. Ознаки та форми прояву ексклюзії в сучасному суспільстві. Причини виникнення ексклюзії, наслідки впливу на стан суспільства на макро- та мікрорівні: процес деформації соціальної структури (форми прояву, чинники, категорії). Соціальні ексклюзії за мікрорівні формування через дискримінаційні прояви та нерівний доступ до ресурсів і соціальних можливостей: соціально-економічний аспект. Українські науковці О. Оксамитна, О. Хмелько, М. Карп'як про вплив ексклюзії на соціальну структуру суспільства.
	Тема 9. Ризики соціальної напруженості в українських реаліях: осередки зростання та чинники стримування. Динаміка соціально-психологічних, соціально-економічних станів як маркер суспільної ситуації. Дослідження соціальної напруженості крізь призму вразливих груп населення: біженців, вимушених переселенців, учасників/ветеранів бойових дій, волонтерів та ін. Висвітлення соціальної напруженості в оцінках населення: динаміка і сучасний стан Основні види соціальної допомоги у сфері соціального захисту Міжнародної організації праці (МОП).
	Тема 10. Соціологічні дослідження та журналістські розвідки. Види соціологічних досліджень. Спеціальні соціологічні методи. Методи та принципи роботи з документами: достовірність та репрезентативність та надійність. Головні засади використання документів. Специфіка використання документів у журналістиці: якісний аналіз. Особливості застосування методики проведення інтерв'ю. Метод опитування: білнауковість та науковість. Спостереження: цілі і методика. Експеримент: соціологічні методики. Моніторинг.
	Тема 11. Соціологічні центри та кампанії: напрями соціологічних досліджень. Соціологія та соціологічні дослідження як дороговказ для

	ЗМІ. Інститут соціології НАН України - провідна академічна установа з розвитку соціологічної науки в Україні. Зміст і характер наукових досліджень Інституту. Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка. Центр соціологічних досліджень «СОЦІОІНФОРМ» – незалежний дослідницький центр загальноукраїнського масштабу, де вивчають громадську думку про усі сфери життєдіяльності суспільства. Київський міжнародний інститут соціології (KMIC) «Центр соціальних та маркетингових досліджень SOCIS». Соціологічна група «Рейтинг». Громадська організація «Центр «Соціальний моніторинг». «Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова». Соціальна політика. Відеокоментарі. Осередки досліджень державної політики України, в т. ч. Київський центр політичних досліджень і конфліктології.
	Тема 12. Способи представлення у ЗМІ результатів кількісних даних соціологічних досліджень. Визначення аудиторії та визначення напрямів впливу. Специфіка аудиторії конкретних масмедіа. Основні методи поширення інформації на основі соціологічних показників та отриманих даних конкретних соціологічних досліджень. Типове та особливе в журналістиці та соціології. Поєднання журналістської майстерності та ґрунтового соціологічного вишколу.
	Змістовий модуль 3. Технології та механізми у сферах соціально-інклюзивної діяльності. Тема 13. Представлення діяльності інклюзивних державних установ та інституцій як нової філософії соціальної системи безпеки суспільства. Інклюзивний розвиток як передумова гуманного розвитку суспільства та найважливіший чинник подолання бідності. Індекс інклюзивного розвитку. Загальні умови створення інклюзивних інститутів. Визначення необхідності функціонування спеціалізованих державних закладів та прагматика соціальної реабілітації як інтеграції в соціум в умовах глобальної інклюзивної економіки; висвітлення соціальних проблем у соціальній журналістиці.
	Тема 14 Соціальна політика щодо соціальних спільнот в інклюзивних державних установах та інституціях. Умови та способи вивчення соціального благополуччя населення. Соціальна політика держави: соціальний захист, соціальна підтримка та соціальна допомога. Законодавчі акти щодо захисту груп соціальної ексклюзії. Актуальність

	парадигми соціальної реабілітації соціуму у державних установах. Соціально-економічні та політичні проблеми сучасного світу. Громадські та волонтерські рухи.
	Тема 15. Соціальні контексти діяльності журналістів. Формування принципів соціальної та інформаційної безпеки у діяльності журналіста у дослідженнях ексклюзії/інклюдії у стані соціальної невизначеності суспільства. Про види порушень законодавства чи випадків дискримінації з боку представників державних органів Про зростання значущості безпеки в суспільстві ризику сучасного світу (зовнішні і внутрішні чинники).
	Тема 16. Соціологічні дослідження настроїв внутрішньо переміщених осіб та українців за кордоном (моніторинг) Представлення аналітичних матеріалів щодо безпеки та оцінки життєдіяльності людини, сім'ї, соціальних груп та сталого розвитку держави. Висвітлення небезпек/загроз/ризиків як основних чинників соціального відтворення різних ексклюзії в історичному процесі. Формування соціологічного моніторингу безпеки життєдіяльності особистості. Розкриття та презентації особливостей соціологічних досліджень та значущість знань соціальної та інформаційної безпеки фахівцями з журналістики.
	Тема 17. Аналіз останніх досліджень. Соціальні ексклюзії від концепції соціальної стратифікації та функціональної справедливості до концепцій розподілу соціальних благ та рівності цивільних і соціальних прав індивідів. Обґрунтування форм та особливостей прояву соціальної ексклюзії, динаміки її поширення в українському суспільстві.
	Тема 18 Значення презентацій результатів соціологічних досліджень журналістами у ЗМІ. Мова соціолога та мова журналіста – загальне, особливе та специфічне. Використання матеріалів конкретних соціологічних досліджень у журналістиці щодо сприянню формуванню знань про суспільство та поясненню логіки процесів соціального розвитку і вирішенню соціальних суперечностей. Вплив соціологічних методів збору інформації на журналістську методику. Способи посилення та оприлюднення у мас-медіа результатів конкретних соціологічних досліджень. Роль ЗМІ у популяризації соціологічної інформації.
Перелік рекомендованої літератури	Основна

	1. Калашнікова Л. В. Соціологічний моніторинг безпеки життєдіяльності особистості: проблеми теорії. Український соціум. 2017. No 1. С. 49-59. 2. Мосійчук Т.Є. Особливості потенційних соціально-ексклюзійних процесів у середовищі майбутніх фахівців // Вісник Одеського національного університету. Том 20 Випуск1(22). Соціологія і політичні науки.- 2015. С.40-46 3. Мосійчук Т.Є. Особливості розробки системи емпіричних показників рівня соціальної безпеки освітнього середовища/ І.Крапива/ HABITUS/ Науковий журнал. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 6. Одеса, 2018. С. 77-84. 4. Ризики в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри; за ред. Л.Г. Скокової. Київ: Інститут соціології НАН України, 2021. 295 с. 5. Сидорчук О. Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення [Текст]: монографія / О. Г. Сидорчук. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с. 6. Тріпак М.М. Соціальна реабілітація соціуму у спеціальних державних установах в умовах глобальної інклюзивної економіки // Економічний аналіз. 2018 рік. Том 28. № 3.С. 88-92. 7. Карп'як М. О. Соціальна ексклюзія в Україні: ознаки та форми прояву в сучасному суспільстві // ISSN 1562-0905 Регіональна економіка 2020, №2 С 144-152. 8. Овчарова Л. М. Причини та форми прояву соціальної ексклюзії у сучасному українському суспільстві. Молодий вчений. 2017. № 10(50). С. 745-749. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10/170.pdf 9. Тютюнникова С. В., Пивоварова К. Л. Інклюзивний розвиток національної економіки як чинник подолання бідності. Бізнес Інформ. 2018. № 8. С. 105-111. Додаткова: 1. Мосійчук Т.Є. Соціально-депривовані категорії населення як об'єкт соціологічного дослідження. //International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences: Conference Proceeddings,
--	---

	December.28-29,.2016. Kielce: Holy Cross Univesity.- P. 146-149. 2. Мосійчук Т.Є. Дослідження соціальної безпеки у контексті соціологічної науки та практики /Крапива І.В./ Соціальна безпека: загрози, профілактика та регулювання./Contemporary Socio-Economic Issues of Polish-Ukrainian Cross-border Cooperation. Center of European Projects/ PL-BY- UA 2014 -2020.Warsaw, 2017. – С - 96-97. 3. Мосійчук Т.Є. Соціальна реабілітація як вид соціологічної діяльності: концептуальні засади // Соціальні технології. Заради чого? Яким чином? З яким результатом?: монографія / колектив авторів, наук. ред. В.І.Подшивалкіна – Одеса: Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, 2014, С. 491-501. 4. Турбан В.В. Реабілітаційна та реінтеграційна робота з військовослужбовцями, учасниками бойових дій в центрах соціальних служб: етичний аспект http://appsychology.org.ua/data/jrn/v9/i11/33.pdf Інформаційні ресурси Сайти журналів Соціологія: теорія, методи, маркетинг – http://ecsocman.hse.ru/soc-ua/volumes.html Український соціологічний журнал – http://www.nbuv.gov.ua/PORTAL/soc_gum/Ukrsocj/texts.html Сайти соціологічних співтовариств та науково-дослідних організацій Інститут соціології НАН України – http://www.i-soc.kiev.ua Інститут демографії і соціальних досліджень НАН України – http://www.idss.org.ua Всеукраїнська громадська організація. Соціологічна асоціація України – http://www.sau.kiev.ua/
--	---

ОЦІНЮВАННЯ

При вивченні навчальної дисципліни здійснюється поточний та підсумковий контроль.

- Поточний контроль проводиться з метою визначення рівня підготовленості студента з певних тем, розділів робочої навчальної програми, якості виконання конкретних завдань та здійснюється впродовж семестру під час проведення аудиторних занять (лекції, практичні заняття) та при виконанні самостійної роботи.

- Об'єктом поточного оцінювання є:
- програмний матеріал, який викладається на лекціях;
- питання і проблеми, що обговорюються та відпрацьовуються на практичних заняттях;
- програмний матеріал для самостійного вивчення, який передбачений робочою програмою та включає індивідуальні завдання: реферати, презентації, практичне завдання, тематичний тезаурус.

- Форма підсумкового контролю – залік. Залік виставляється за результатами роботи здобувача впродовж усього семестру. Підсумкова оцінка визначається як проста сума балів за результатами поточного контролю за 100-бальною шкалою.

- Здобувач одержує підсумкову оцінку за залікову навчальну дисципліну, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів.

- Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів із дисципліни.

- Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни.

Оцінювання знань (розподіл балів) здобувачів

Метод	Форма	Бали		Максимум балів
Усний контроль	Зворотній зв'язок під час лекцій	1 бал за 1 тему - 4 бали		4
Практичний контроль	Робота на семінарах – семінари 28 годин всього	4 бал за 1 тему		56
Есе	Письмова робота,	10	на вибір (дві форми роботи)	10
Доповідь	Письмова робота, виступ	10		10
Аналіз статистичних даних; моніторинг	Письмова робота	10		10
Індивідуальне самостійне завдання	Презентація	20		20
Всього (залік)				100

Самостійна робота здобувачів.

форми	методи	строки здачі завдань
-------	--------	----------------------

	контролю	
Підготовка презентації	Презентація (виступ)	<u>Студент обирає форму самостійної роботи. Тему та строк виконання обговорює з викладачем.</u>
Складання реферату, наративу	Реферат, наратив	
Аналіз статистичних даних, формування моніторингу	Аналітична записка Звіт	
Тезаурус	Тезайрус	
Есе	Есе	

Критерії оцінювання самостійної

Вид	Максим к-сть балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Есе	10	Здатність здобувача презентувати виступ відповідно теми, гіпотез, проблемних питань, змісту, логіки викладу навчального матеріалу та супроводити її оригінальними власними прикладами, способами доведення.
Моніторинг, аналіз статистичних даних	10	Здатність здобувача здійснювати аналіз та узагальнення на основі опрацювання статистичних даних та результатів соціологічних досліджень, теоретичного матеріалу
Презентація	20	Здатність студента презентувати проєкт власного дослідження відповідно змісту навчального матеріалу та супроводити її оригінальним візуальним представленням
Реферат	5	Здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела; продемонструвати дотримання лексичних, фразеологічних, граматичних і стилістичних норм української літературної мови.
Доповідь	10	Вміння здобувача вищої освіти працювати із спеціальною термінологією (її тлумаченням,

		роз'ясненням, коментарями).
Наратив	5	Самостійність та змістовність виконання практичного завдання. вміння здобувача вищої освіти формувати та висловлювати свою думку, пояснювати, співпереживати, переконувати, домагатися поставлених цілей
Тезайрус	5	Вміння здобувача вищої освіти працювати із спеціальною термінологією (її тлумаченням, роз'ясненням, коментарями).
Практичне завдання	5	Самостійність та змістовність виконання практичного завдання, його відповідність поставленим цілям.

ПОЛІТИКА КУРСУ

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, виконання і здача яких здійснюється з порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-10 балів). Перескладання заліку можливе із дозволу деканату за наявності поважних причин або за письмовою заявою (апеляцією) здобувача до декана
Політика щодо академічної доброчесності:	Здобувачі повинні дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначає Кодекс академічної доброчесності учасників освітнього процесу Одеського національного університету імені І.І.Мечникова http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/acad-dobrochesnost.pdf . У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.
Політика щодо відвідування та запізнь:	Відвідування практичних занять є обов'язковим компонентом оцінювання, що передбачає нарахування балів. За об'єктивних причин (напр., воєнний стан, епідемії, хвороба здобувача, стажування за академічною мобільністю та ін.) навчання може відбуватись дистанційно в он-лайн формі за графіком, погодженим із викладачем.
Мобільні пристрої	Дозволяється використання мобільних пристроїв на практичних заняттях за необхідності групової роботи у

	спеціальних Додатках.
<i>Поведінка в аудиторії:</i>	Всі здобувачі беруть активну участь у всіх заняттях: опитуваннях, дискусіях, під час практичних занять. Виконують всі навчальні завдання вчасно, відповідно до робочої навчальної програми. Всі здобувачі повинні дотримуватимуться правил поведінки в аудиторії на засадах партнерських стосунків, взаємоповаги, взаємопідтримки та взаємодопомоги.